

200 i Skælskør 1993

KOSMORAMA - biograf i 85 år

Teatret i Skælskør.
 (Hotel Skandinavien).
 Det danske, bekendte
elektriske Biograf-Teater
 ankommer og giver Forestilling **Søndag den 11. samt Mandag den 12.**, hver Aften Kl. 8. Stort og righoldigt Program. Uovertræffelig Fremstilling. Eget Elektricitetsværk. Særlig fremhæves det meget berømte Skuespil **Esmeralda**, spændende og gribende. Læs iøvrigt Programmet. Entre: Voksne 50 Øre, Børn 25 Øre.
Ærbødigst J. Olsen.

Premiere
den 5. januar 1908
 Pressen skrev meget begejstret: Vi henleder opmærksomheden på, at Skælskør faste biografteater begynder sin livsbane på søndag i det ny dertil særligt opførte hus. Det er en afdeling af det københavnske teater for levende billeder »KOSMORAMA«, der står bag nyskabelsen.

Annonce i Sorø Amtstidende den 8. november 1906.

Såvel i by, som på land, har man gennem århundreder kendt til teaterforestillinger. Det kan være lokale amatører der boltrer sig på de skrå brædder, eller omreisende selskaber, der er på turné landet rundt.

opført lidt inden for porten, der gik fra Algade til ejendommens baggård. Man kunne således skimte gavlen af teatret fra gaden.

Avisen har ligeledes en beskrivelse om den store betydning et sådant biografteater kan have - ikke blot her og nu, men også på længere sigt. »Ikke alene som rent underholdningsmiddel, men tillige som opdragelses- og belæringsmiddel må Kosmorama sættes højt«.

For næsten hundrede år siden begyndte en ny form for teater - »teater for levende billeder« eller »biografteatre«, som det snart blev almindeligt at sige.

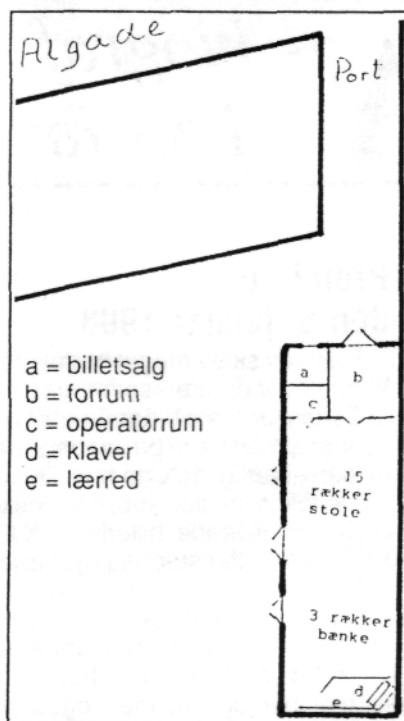
I Skælskør by var der i begyndelsen af 1900-tallet flere selskaber, der med skiftende mellemrum kom til byen for at fremvise levende billeder. Ved en gennemgang af gamle aviser kan man i 1906 se annoncer fra biografere, der aflægger byen et besøg. I november 1906 kan man læse, at der den 11. og 12. kommer ikke mindre end 2 selskaber. I avisen står der: »- mon interessen for disse billeder virkelig skulle være så stor her i byen, at der kan blive publikum til to forestillinger på een aften to dage i træk. Det er vist nok tvivlsomt«.

KOSMORAMA får egne lokaler

I løbet af sommeren 1907 begyndte »Dansk Biografteater« at søge efter et sted, hvor der kunne indrettes et fast biografteater i Skælskør. Allerede i september havde man fundet stedet, idet det blev aftalt, at det kunne opføres i købmand Lærches ejendom (Algade 26, hvor Valdemar Nielsen i en lang årrække frem til 1993 har haft møbelforretning). Bygningen blev

Algade 26 med indgang til biografen. Billedet er fra 1920-erne. Lokalthistorisk Arkiv.

Grundplan - tegnet efter oplysninger fra Tormod Nielsen. Biografen var 17x5,6 meter = ca. 95 kvm.

Efter mindre end en uge med forrevisninger i Kosmorama, finder den lokale skribent anledning til at skrive: »Så fik vi vort eget biografteater. Det klinger helt storstadsmæssigt i vor lille by«. Avisens udsendte har været på stedet og fortæller: »- Hele teatret er gennemført efter storstadens mønster. Betjeningen møder frem med guldtræssede kasketter, elektriske lys (eget elektricitetsværk, da Skælskør først fik el i 1912) og gas i forening oplyser teatrets rum, og nydelige bænke med klapsæder til behageligt sæde, medens man en times tid føres ud i den store, vide verden«.

Den lokale malermester Zingleren havde malet dekorationer til lokalet.

De nye billeder gjorde lykke, og besøget var pænt til de fleste forestillinger. Især lørdag aften var der

KOSMORAMA

Algade 141, Skælskør.

Forestilling:
Hverdage Kl. 8¹/₄.
Søn- og Helligdage Kl. 4, 5, 8 og 9.

Program:
Savoyarddrenge Jul. Tre Venner for Livet Gennem det hellige Land. **Guldflyen** (kunstnerisk koloreret). Den første Cykletur. Sin Herres Stemme.

Annonce fra den 7. januar 1908 om program i ugen efter åbningen den 5. januar 1908.

stuvende fuldt. Som det kan ses af annoncerne, var der flere film med forskelligt indhold, der blev vist i løbet af den time, som forestillingen varede. Så der var noget for enhver smag og både for børn og voksne.

I forsommeren 1909 kan man i pressen se, at der ikke altid er helt fyldt på rækkerne - ja, en enkelt gang må man aflyse. Det får avisen til at skrive om sagen, og der sluttes med: »Det fortjener Kosmorama ikke«. Den gode redaktør har vidst lidt mere om, hvad der har været under opsejling de sidste uger, og han ønsker biografen alt godt - også fremover. Derfor følger der lidt længere nede på lokalsiden: »Kosmosrama« er af ejeren hr. Fillipson solgt til et konsortium her i byen. Overtagelse finder sted 1. juni 1909. Købesummen ubekendt. Navnene på de nye ejere nævnes ikke.

Det oplyses i lokale optegnelser, at de nye ejere var boghandler Hemming Ibsen, bankbogholder J. Rasmussen og fragtmand P. Mortensen.

Omkring 1915 blev den overtaget af kbm. Lærche og Danvøgg - sidstnævnte blev senere ene-ejer af biografen.

Billetsælger i over 20 år

Fra 1908 og frem til ca. 1930 var **fru Holsing** knyttet til Kosmorama som billetsælger. Om denne tid har hun bl.a. fortalt: »En dag kom der en og spurgte, om jeg ville sælge billetter i biografen - jeg kunne tjene 5 kr. om ugen. Jeg måtte også tage min far, mor og små søskende med een gang om ugen. Det var stumfilm, men vi morede os alligevel - der var en dame, som spillede til.

Det skulle gå hurtigt med at sæl-

Gården til nr. 26 med biografen til højre. Ca. 1970.

ge billetter. Der var en lille lem ved billetsalget. En billet kostede 15 øre for børn og 25 øre for voksne - men det var jo mange penge dengang. Det var mest danske film, der blev vist, men efterhånden kom der også en del udenlandske, bl.a. Chaplin-film. Alle film helt frem til ca. 1930 var stumfilm.

Da det på et tidspunkt kneb lidt med økonomien i teatret, blev der lagt 5 øre på. De første dage kom der lidt færre, men det var kun kort tid, så var det som tidligere. Publikum kom fra alle befolkningslag. Enkelte gange kunne det være næsten alle fra et sogn, der kom for at se en bestemt film.

Programsælger i den gamle biograf

Holger Jensen, der er født 1910, fortæller, at hans far, Niels Jensen, i nogle år først i 1920-erne var operator i den gamle biograf. Holger Jensen skulle sælge programmer og slik. han hjalp også sin far med at køre filmen, der dengang blev drejet med håndsving. De skulle

Skitse af indgangsparti efter oplysninger af Tormod Nielsen.

også sørge for, at de store kulbuelamper var stillet rigtigt, så billederne stod skarpt.

Minder fra den gamle biograf

Tormod Nielsen, der som dreng ofte var i Kosmorama, har givet følgende skildring:

»Den gamle biograf, som jeg husker fra omkring 1929-30, lå i den østre ende af det nuværende Valdemar Nielsens møbelmagasin. Der var dengang en port, som man gik ind af fra Algade no. 26, og i den østre sidebygning med indgangsparti mod porten lå så biografen. Således at man fra gaden kunne se biografplakaterne og enkelte billeder af den film, som var på repertoiret. I den ene side af dørpartiet var der en billetlugt, hvor man købte billetter til forestillingen. Disse billetter blev på daværende tidspunkt solgt af en dame her fra byen, fru Holsing. Børnebilletter kostede dengang 15 øre.

Når billetten var købt, skulle man forevise den for kontrolløren, før man kom ind i selve lokalet med filmværredek.

I lokalet var der 15 bænkerækker og stolerækker. De tre forreste rækker var til børn, ganske almindelige bænkene uden rygstød, meget umagelige at sidde på, og jeg tror at kunne huske, at der kun på de 2-3 bagerste rækker var nummerede pladser.

Inden forestillingen begyndte, gik en pige eller dreng rundt og solgte slik og programmer. Før og under forestillingen, der dengang var stumfilm, sad en dame og spillede klaver. I pausen spillede der også, ligesom man også der kunne købe slik. Tobaksrygning var dengang, som nu, forbudt, og at filmen knækkede og måtte sættes sammen igen, tog man som en naturlig ting.

Jeg mener at kunne huske, at der foran filmværredek var et lavt rækværk, og på dette stod en lille figur af »Fyrtårnet og Bivognen«. Bag ved dette rækværk sad pianisten så og spillede.

Udbudet af film var nok ikke det største, for mit vedkommende var det altid Fy og Bi-film, jeg så.

I slutningen af 1920-erne fandt biograftejer Danvøgg, at tiden krævede forandringer. Det var på dette tidspunkt, at man kunne få nyskabelser som koncertapparater til afløsning af pianister til at klare musikken i biografteatre, og man kunne forvente, at tonefilmen snart

Grundplan med angivelse af biografens nye placering.

ville finde indpas. Derfor skulle der ske ændringer m.h.t. tekniske anlæg. Dette har antagelig været medvirkende til, at Danvøgg besluttede sig til at finde nye og større lokaler, så forberedelserne var klar til de nye anskaffelser. Det har ikke været muligt at finde datoen for forevisning af den første tonefilm i Skælskør. Ældre skælskørborgere mener bestemt, at der var levende musik ved forestillingerne. Man

kan let tænke sig til at der en overgang var været film af begge typer. Oplysningerne peger alle på, at tonefilmen først kom til Skælskør i begyndelsen af 30-erne.

Kosmorama flytter til Algade 15

Biografdirektør Danvøgg erhvervede Algade nr. 15, og bygmester A. Teisen, der skulle forestå bygge

Skitse af facaden på den nye biograf - tegnet i 1930-erne.

riet, fik i august 1929 brev fra bygningskommissionen om, at han for bygherren : - - må foretage forandringer og nybygninger til biografteater.

Det ny biografteater blev opført som en halvtagsbygning bagud i gården, sammenbygget med den vestlige halvdel af forhuset. Det fik plads til ca. 200 tilskuere.

Arbejdet gik i gang efteråret 1929, og i januar 1930 blev der spillet sidste gang i den gamle biograf, og man var klar til at flytte over på den anden side af gaden.

KOSMORAMA

ALGADE 15 · SKÆLSKØR

Fra Fredag Kl. 8. 4040

Aabningsforestilling

med Aarets fineste Film

Hvide Skygger

Billetter bedes forudbestilles TIL 24.

Annonce fra den 14. januar 1930 i Sorø Amtstidende om første forestilling.

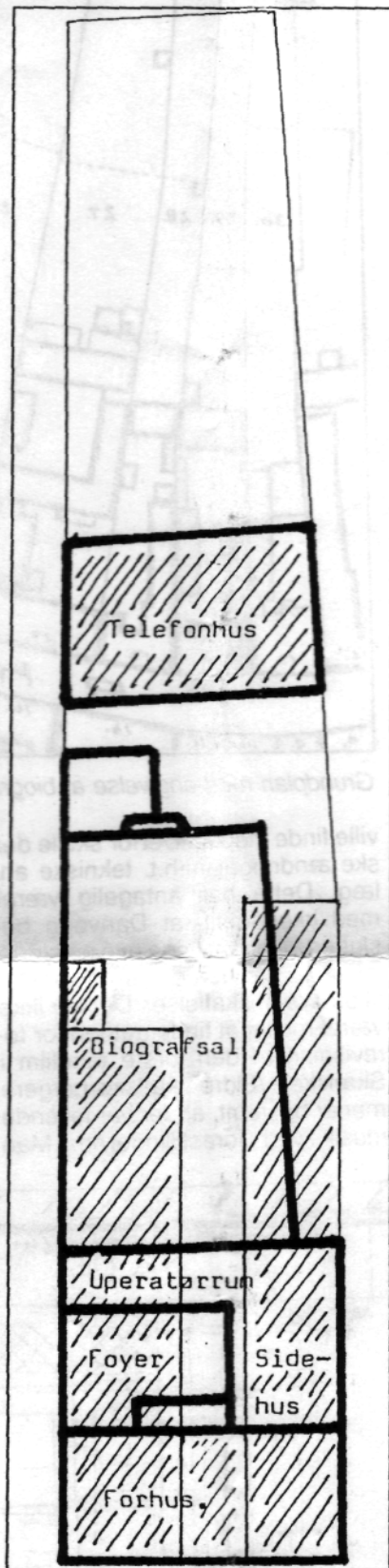
Skælskør havde nu fået et nyt og moderne teater, der på alle måder var tidssvarende. Ved åbningen fortalte Danvøgg om den udvikling, der var foregået. »Der blev vist 1. akt af filmen »Hvide skygger« under musikledsagelse af et stort koncertapparat, der står i forbindelse med en stor højtaler«. Ved forestillingen om aftenen var der fuldt hus, og mange måtte gå uden at kunne på plads.

Biografbevilling

Genne de første årtier var der ikke tale om, at man skulle have bevilling for at drive biograf. Man spurgte det stedlige politi, og så kunne man begynde. Biografbevilling blev påbudt med biografloven 1933. Fra dette tidspunkt havde familien Danvøgg bevillingen frem til 1967, da man afhændede biografen.

Modernisering af Kosmorama

i 1940-erne var der planer om at bygge et nyt teater. Der blev udarbejdet tegninger til en meget stærk udvidelse/ombygning på grunden. Der skulle være plads til 350. Man håbede på, at de ret strenge forbud mod byggeri skulle bedres, men

Grundplan for påtænkte stort byggeri. /// angiver nuværende bygnings placering.

det blev ikke tilfældet. Derfor indsendtes en plan om modernisering. Der skulle dog gå lang tid, før tilladelsen kom. Først i sidste halvdel af maj 1951 lukkede man biografen for at gå i gang med byggeriet. Allerede først i juni var arbejdet afsluttet.

KOSMORAMA

Grundet modernisering er

teatret lukket

indtil 1. juni

Annonce den 15. maj 1951 angående ombygningen. - 3 forskellige hoveder på de viste annoncer.

Ved den officielle åbning, hvor der var repræsentanter fra såvel byråd og håndværkere som fra pressen, var der stor begejstring for det smukke resultat, der var opnået. Lydforholdene var blevet forbedret meget. Der var opsat væglampetter, partiet foran tæppet havde fået et mere moderne præg, og forevisningslærredet var blevet større. Der var opsat paneler på væggene. Den største del af de 60.000 kr., som moderniseringen kostede, gik til rent tekniske forbedringer. Der var anskaffet to helt nye kinomaskiner, der bl.a. var i stand til at køre stereofoniske film, samt et nyt forstærkeranlæg.

Alle var enige om, at Skælskør havde fået et biografteater, der fuldt ud svarede til det, et biografpublikum kunne kræve. Pladsantallet blev ikke ændret i denne omgang.

Billetkassererske

i over 25 år

Fra 1942 og 25 år frem var **Yelva Hansen** på pladsen som billetkassererske. Hun var hurtig og rask til at klare opgaven, og vidste næsten, hvor hver enkelt biografgænger ville sidde, og til hvilke film, de kunne ventes. Der var ialt 207 pladser. Nedenstående er fortalt af Yelva Hansen.

Timelønnen for arbejdet var de første år 30 øre. Billetkontoret åbnede en time før første forestilling. I mange år spillede man om hverdagen kl. 20, fredag og lørdag kl. 19 og 21 og om søndagen kl. 14, 16, 19 og 21.

Det kunne ske, at filmen ikke var kommet til Skælskør, og så blev der travlhed. Operatøren, der mødte en halv time før forestillingen måtte en enkelt gang til Dalmose station for at hente filmen. Andre gange havde man en film, der skulle spilles f.eks. dagen efter, og så måtte man vise den, eller måske aflyse,

Kosmorama ca. 1970.

(Foto: Egnshistorisk arkiv).

men det var man ikke glade for.

Under krigen kunne det hænde, at der blev luftalarm. Så måtte publikum til tilflugtsrummet, der var i Brænderiets kælder (hvor nu Skælskør Bank ligger). Yelva Hansen har aldrig selv været med i flokken, der søgte over gaden. Hun gik hurtigt ned ad gaden til sit hjem. Når så luftalarmen blev afblæst, vendte alle tilbage til biografen, og forestillingen blev genoptaget, hvis tiden ikke var bleven for fremskreden.

Under krigen var der visse restriktioner, f.eks. udgangsforbud, og det betød, at Kosmorama i avisen måtte meddele: »Fra 1. februar 1945 må også Kosmorama tage de nye restriktioner i betragtning. Film.successen »Frihed, lighed og Louise« spilles fra i morgen kun een gang, nemlig kl. 19.15. Billetsalget er rykket frem til kl. 18«.

Enkelte gange var der film som f.eks. »Guld og grønne skove« og »Prinsessen fra benzintanken«, der havde en særlig interesse. De var begge optaget her på egnen, og det gav en tilstrømning, så man i uger måtte køre forestillingen flere gange alle ugens dage.

Op mod 1960 blev der nedgang i antallet af biografgængere. Det betød, at der i ugens første del kun blev spillet hveranden dag med forskellige film. Som den største årsag til denne nedgang anfører Yel-

sag til denne nedgang anfører Yelva Hansen de mange ande- og bankospil, der efterhånden var blevet meget almindelige. Hun mindes med glæde den gang, da der var så stor interesse, at det ofte hændte, at hun måtte finde skiltet UDSOLGT frem.

Kosmorama får ny ejer

1. februar 1967 overdrog biografdirektør K. Danvøgg ejendommen med biografen til Kurt Kilde, der fra samme tidspunkt også fik bevilling til Kosmorama.

Skolebio

Skolescenens Bio - i daglig tale kaldet skolebio - havde fra sin start ca. 1965 en lang årrække forestilling i Kosmorama. I 1966 var der således 4 forestillinger for elever fra Skælskør, Magleby, Tjæreby og Eggeslevmagle. Der var tilmeldt ialt 296 elever, så de fire film blev kørt kl. 14 for elever fra Skælskør og kl. 16 for elever fra de 3 øvrige skoler. Det praktiske arbejde, som f.eks. billetsalg, blev forestået af Bent Houkjær i samarbejde med en lærer fra hver af de andre skoler.

Lisebio

Ældreklubben »Lise« i Skælskør havde fra efteråret 1967 og godt en halv snes år frem forestillinger i biografen. Der var i vinterhalvåret en

række filmforevisninger med 14 dages mellemrum, henholdsvis kl. 14 og 16. Medlemmer fra oplandet havde mulighed for at benytte en af de tre busser, der kørte efter en fast plan for at bringe interesserede frem og tilbage til første forestilling. Medlemskort og billetter kunne købes hos boghandler H. Gudme Knudsen.

Kosmorama får igen ny ejer

I 1971 blev ejendommen med Kosmorama købt af familien Meldgaard Petersen. De drev i en årrække selv biografen og stod for det praktiske arbejde med salg af billetter og fremvisning af film. Steen Meldgaard Petersen fik bevilling til Kosmorama i september 1971. Han fortæller, at han var den sidste biografdirektør i Danmark, der havde kulturministerens underskrift på bevillingen.

Der var gennemgående pænt belagt til de enkelte forestillinger. Der var især stor interesse for fredagens »Kulturfilm«, som man foreviste gennem en længere årrække.

Der blev foretaget flere ændringer, bl.a. ved indgangspartiet og nedsættelse af antallet af pladser til ca. 180. Der blev taget nogle stolerækker ud for at skaffe mere plads mellem rækkerne. Samtidig var man i gang med et større ombygningsarbejde i den del af ejen-

dommen, der blev indrettet til cafeteria og Saloon Hesteskoen.

Arbejdet med driften af Kosmorama og Hesteskoen var meget tidskrævende, og man besluttede at bortforpagte biografen.

Den første, der havde bevillingen, var Niels Lassen fra 1. september 1979 til 5. oktober 1981. Han efterfulgtes af Jens Erslev, der havde bevilling til 30. marts 1984.

Besøgstallet blev efterhånden så lavt, at Kosmorama blev »lagt i mølpose« som fast biografteater. Lokalerne blev dog af og til benyttet til udstillinger, mindre arrangementer og enkelte filmforevisninger.

Der var flere gange tale om at omdanne biografen til andet formål, f.eks. forretningslokale.

Blandt filminteresserede i Skælskør var der til stadighed et stort ønske om at få genoptaget driften af Kosmorama.

Nedenstående omtales kort de initiativer, der fra begyndelsen af 1980-erne har været taget.

Børne- og ungdomsfilm for børn

I januar 1981 mødtes en gruppe for at søge startet en filmklub for børn. Allerede i marts havde man foreningen klar, og i april og maj havde man tre forestillinger for hver af de tre aldersgrupper, som de ca. 500 børn og unge var opdelt i. Filmene blev vist i Kosmorama,

hvor man havde et samarbejde med biografdirektøren. Forevisningerne fortsatte i de næste par år.

Besøgstallet til Kosmoramas almindelige forestillinger var stærkt vigende, og i foråret 1984 lukkede biografen.

Kosmorama '84

Der blev afholdt møder om at nedlægge den tidligere klub og føre arbejdet videre ved at starte en forening, »Kosmorama '84«, der skulle varetage biografens drift. Det skulle være med et udbud af film for alle aldersgrupper samt musik og teaterarrangementer. Man ville bevare og sikre Kosmorama som et vigtigt kulturhus i Skælskør.

Foråret 1987 indstillede foreningen sine arrangementer, og man nedsatte en arbejdsgruppe, der skulle fremkomme med en råskitse for fremtidige aktiviteter. Der blev ansøgt om kommunale midler til ombygning af biografen og driftsgaranti, idet man arbejdede frem mod et langtidslejemål af Kosmorama.

Skælskør Biograf forening

»Kosmorama '84« blev nedlagt den 27. oktober 1987 og samtidig oprettede man »Skælskør Biograf forening«, der siden har forestået driften af de mange aktiviteter, der foregår i Kosmorama.

De første måneder af 1988 var en meget travl tid for den kreds af mennesker, der følte, at det var væsentligt, at Skælskør havde en biograf. Der blev udført mange timers frivilligt, ulønnet arbejde med ændringer - bl.a. blev antallet af faste pladser reduceret til 77, men hertil kommer ca. 25 i den nyindrettede café.

13. maj 1988 havde man premiere, og lokalerne har siden været ramme om kulturaktiviteter i bredeste forstand.

Johs. Lyshjelm.

I ugen omkring den 13. maj 1993 - 5-årsdagen for starten af »Kosmorama 87« - var der flere arrangementer, der viste den bredde, der i dag er i »Kosmorama«.

Kosmorama 1993.